

Kisebbségi jövőnk utja

Irta: Kacsó Sándor

Az erdélyi, helyesebben a romániai magyar kisebbség jövőjéről beszélni nem jelent föltétlenül nagyképüsködést, vagy felelőtlen jóslatgatást. És nem jelent főként, miként az öregebb nemzedékek egyrészének bus és elkeseredett letörtsége véli, alaptalan és tulságos derülést sem. A „nagyszerű halál” költői víziója csak figyelmeztetés nekünk, romániai magyaroknak, nem prófécia. Bármennyire zavaros és megbizhatatlan szellemiségű időszakban élünk és bármennyire nyugtalan politikai irányzatok között is vergődünk, hisszük, hogy a történelem erői az emberiség fejlődésének irányában hatnak s a letűnt küzdelmes századok nagy emberi vívmányait megsemmisíteni nem engedik. Az ellentétek harcából születik a további előrehaladás. Ebből a szempontból a nyugtalanító szellemiségek és az ezekből kirobbanó politikai formulák kétségkívül időleges dolgok csak, amelyek valamilyen formában ugyancsak a fejlődés szolgálatában állanak.

A kisebbségi magyarság jövőjéről beszélni nem jelent többet, mint számon tartani a történelemnek eddig elért nagy emberi vívmányait, helyesen megállapítani ezekből a történelmi erők nyugodt működési irányát s aztán ragaszkodni egyrészt a már elért eredményekhez, szem előtt tartani másrészt az emberiség jövőbe vezető útját, amely természetesen nem egy népé, hanem valamennyié s így annál biztatóbb és megnyugtatóbb. E nagy vonalak kirajzolása nem nehéz, viszont igaz, hogy csak a nagy igazságok ábráját adja. A történelem pedig azt igazolja, hogy az örök értékű szempontok gyakran nem törődnek a részletigazságokkal. A mi sorsunk pedig igen könnyen válhatik részletkérdésé is, amely fölött könnyedén átlép a történelem a maga előre vezető útjában. A nagy méltánytalanságok nem hazudtolják meg a történelmet, de igazságos részletkérdéseket seperhetnek el az utból.

Nekünk nem szabad olyan igazságos részletkérdéssé válnunk, amely elseperhető. Tulajdonképpen ez a legnagyobb kisebbségi feladat. : És ennek a feladatnak csak úgy felelhetünk meg, ha erősek tudunk maradni nemzeti kulturánkban és emberi igazságunkban; ha tiltakozó, kérő, vagy éppen követelő szavunkat hallatni tudjuk, mindig, amikor arra szükség van. A történelem ereje kétségkívül kieri leli az időket odáig, hogy a nemzeti szabadság küzdelmes gondolatából az egyetemes emberiségnek olyan közvagyonra legyen, amely fölötte áll a politikai formuláknak s amelyet többé büntetlenül bántani nem lehet.

Idáig azonban csak nehéz, veszedelmekkel tele ut vezet el. Ezt a küzdelmes utat kell megfutnunk nekünk is, romániai kisebbségi magyarságnak úgy, hogy célhoz érkező utódaink is éppen úgy magyarok lehessenek, amiként magyarok vagyunk mi is.

A jövőről beszélni tehát nem jelent többet, mint rámutatni azokra a rendelkezésünkre álló eszközökre és lehetőségekre, amelyek felhasználásával minden nehézség és veszedelem ellenére is meg tudjuk tartani magyarságunkat. Nincs tehát szó egyéni elméletek kitermeléséről sem. Számbavétel ez: meglévő erőink megbecsülése és a külső lehetőségek számontartása; s azután ennek a kettőnek összhangba hozása azokkal a történelmi erőkkel, amelyek az emberiség előrehaladásának nagy vonalait meghúzzák, amelyek minden népnek ígérnek a nemzeti szabadság nagy ajándékát s amelyekkel szembekerülni nekünk — önmagunk és igazságunk érdekében — nem szabad. A jövő útja tehát a jelen gondos számbavétele és lelkiismeretes mérlegelése.

A számbavétel ennek az egész könyvnek munkacélja volt. A mérlegelést ennek a tanulmánynak a keretében kíséreljük meg.

II.

Erdély, történelme jórésztében autonom életet élt. Szent István erős kezének irányítása, sokszor szorítása, eleven erővel hatott már Erdély életére is, de az utána következő Árpád-házi királyok alatt már kialakult a vajdaság intézménye, amely a középkori önkormányzatok tiszta képü példája.¹⁾ Az erdélyi fejedelemség kialakulásával ez az önkormányzat önálló államisággá duzzadt s voltak Erdély történelmének ragyogóan szép időszakai, amikor ez a kis állam világpolitikai tényezőként szerepelt az európai történelemben. A vajdák korától (1103) az erdélyi fejedelemség kialakulásáig (1542) az erdélyi önkormányzat, azután pedig a fejedelemség bukásáig (1690) az önálló államiság legfőbb hordozója — lehetőségeinek birtokosa és terheinek viselője — az erdélyi magyarság (székelység és magyarság!) volt. Meg kell jegyeznünk, hogy amíg az önkormányzati formát és jogot ez a magyarság mindig igen erőteljesen védte s nem egyszer véres harcokat is viselt miatta és érte, a fejedelmi önállóságot — Jancsó Benedek megállapítása szerint — a történelmi kényszerűség róta rá. Államalkotó és államkormányzó tehetségének és erejének nagy bizonyítéka, hogy ezt a történelmi kényszerűséget Báthory István és Bethlen Gábor uralma alatt európai ható erővé tudta kiteljesíteni.

Nem dicsekvési céllal s nem is a nemzeti büszkeség felajzása érdekében emlegetünk fel ennyit Erdély történelméből. Célunk csak annyi, hogy rámutassunk arra a történelmi tényre, amelyre mai sorsunkban támaszkodnunk kell. Az erdélyi magyarság, amely századokon keresztül részben önkormányzattal, részben önálló állami léttel rendelkezett, föltétlenül átmentett annyit ebből a megtisztelő múltból, hogy önmaga további fenntartására, nemzeti léte megmentésére, sőt az idők szellemének megfelelő kiteljesítésére, önmaga ujszerű kormányzására a vágyat és erőt érezze s az adott körülmények között és az adott lehetőségek szerint ezt a kétségtelen tehetségét és felkészültségét értékesítse.

1) Mester Miklós: A autonóm Erdély és a román nemzetiségi követelések az 1863—64. évi nagyszabenyi országgyűlésen. 1936. 9. old.

Sietünk tisztázni a fogalmakat, nehogy súlyos félreértéseket okozunk. Az erdélyi magyarságnak ma nincs politikai értelemben vett, teljes értékű önkormányzata és Nagyrománia állami keretei közé tartozik. Hasonlóságot keresni a mai helyzet és az önkormányzatok, vagy éppen a fejedelemség kora között, ilyen értelemben, semmiképpen sem lehet. A politika szemüvegén keresztül irtózatosan nagynak látszik a különbség. Az erdélyi magyarság ezer éves politikai szuverénitását, előnyös uralmi helyzetét, önálló gazda-szerepét veszítette el. Nehéz; kábitó csapás ez egy olyan nemzetre, amely ahhoz szokott hozzá, hogy élete formáját éppen politikai sikon találja meg. Közel két évtized kellett hozzá, hogy ezt a nagy csapást kezdjük ne halálos sebnek tekinteni, hanem bár kellemetlen, de nem végzetes balesetnek. Gyógyulásunk természetesen kifejezetten lelki természetű. Az új helyzet új életformát követel s ennek az új életformának a tápláló szellemiségét egyre határozottabb erővel kezdjük kialakítani. A politikus-szemüveget sokszor már letesszük, mert így könnyebb életünk valóságaiba beletekinteni és enélkül a szemüveg nélkül a történelem is kezd más képet mutatni. Az a római mondás, hogy a történelem az élet tanító mestere, most kezd igazán tartalommal megtelni előttünk. Most kezdjük látni, hogy multunk nemcsak dicsekvési alkalom és lehetőség, hanem utmutatás és alap, amelyre ma is építhetünk. Az, amit az imént vigasztalan ellentétnek láttunk a régi és mai történelmi helyzet között, biztató hasonlóságokat is rejteget. A mai szemmel látjuk már, hogy a székely önkormányzat is keserves küzdelmek kockajátéka volt és sokszor el kellett veszítenünk, hogy értékét becsülni tudjuk. Látjuk azt is, hogy a független fejedelemség, amely szerencsés időkben az európai történelem fejzeteit módosította, erősen hányatott és nagyon viszonylagos függetlenség volt, mint minden kis ország önállósága. Legdicsőbb fejedelmünknek, Bethlen Gábornak, török parancsra saját magyarjaitól kellett fegyverrel megvennie Lippát s emiatti dühös elkeseredése nem lehetett több a tehetetlenség fájdalmánál. Adót és ajándékot a szultánnak s a török basáknak sokat izzadott ki az önálló erdélyi fejedelemség s ennek a dicső történelmi korszaknak legnagyobb alakjai még ma is csak azok maradtak, akik a „két pogány közt” a török és az osztrák császárság közt nem annyira a fegyver erejével, mint inkább az okos tájékozódással és sima taktikával mentették és vitték előre a kis fejedelemség sorsát. Vért és aranyat kellett bizony adóznunk rengeteget ezért a függetlenségért s ami benne valóban függetlenség volt, alig terjedt tovább mint a nemzeti kultúra, a magyar nyelv, irodalom és tudomány, valamint a társadalom magyarságának cseppenként adogatott megszervezéséig s inkább lelkiességben, mint anyagiakban gazdag támogatásáig. A fejedelemség, mint politikai érték és a fejedelmi cím, mint politikai tisztesség, erősen sokba került és erősen sokat elvont attól, ami a magyar nép igazi ereje és kibontakozása lehetett volna: a nemzeti kultúrától.

A mult időket a jelennel összehasonlítani valóban csak módjával lehet. A székelység és a szászág ideálisnak nevezhető önkormányzatán

kivül ez a multbeli erdélyi függetlenség is az akkori idők szellemének felelt meg: az uralkodó osztályé volt, nem a népé magáé, mert az uralkodó osztály jelentette és képviselte a nemzetet, nem maga a nép. Ma a nemzetet a nép jelenti s a nemzeti erőt a nemzeti kultúra.

Ime, így is lehet látni a multat a jelen megvilágításában s ha így nézzük, lehetetlen észre nem venni a hasznosítható hasonlóságot az akkori és a mostani helyzetünk között. Amit akkor az önkormányzat valóban biztosított: a nemzeti kultúra építését és védelmét, ma igazán úgy kell tekintenünk, mint olyan belső ügyünket, amelyet ma is önmagunknak kell megszerveznünk és biztosítanunk. Ez a reánk kényszerített „önkormányzat” nagy teher, de nagy ajándék is, ha élni tudunk vele. Ez a mi mai „belpolitikánk”, ez az „önkormányzatunk”, ez a belső önállóság minden ellenkező látszat ellenére is valóságosan megvan, illetve valóságosan megteremthető, függetlenül politikai formáktól, megegyezésektől, szerződésektől. Bár szűken, de megvannak hozzá a kereteink s bár önzésektől nyugözöttlen, de megvannak hozzá a garasaink is. Csak ki kell tölteni a kereteket és elő kell kényszeríteni a garasokat. És van bizony még „külpolitikánk” is, miként az erdélyi fejedelemségnek volt. Államunkban, a mindenkori kormányzatokkal szemben, vagy azok segítségével kell megteremtenünk azokat a járható utakat, melyeken nemzeti magyar kulturánkat minden veszedelemmel szemben védeni tudjuk. Nagy szükség van itt Báthory István és Bethlen Gábor felső szervezői erényére éppen úgy, mint Bethlen Gábor és Martinuzzi György államférfiui okosságára és körültekintésére.

III.

Belső önállóságunk viharálló megteremtése népi szellemiségünk kialakulásától függ. Nem egyének s nem is egyik, vagy másik társadalmi osztályunk állhatja meg ma sikeresen a nemzeti önvédelmi harcot, hanem az egész nép együtt. Mester Miklós írja: „Határozottan az a benyomásunk, mintha a történelmi események lassu, feltartóztat-hatatlan következetességgel ma is — és az előjelek szerint a messze jövőben is — abban a széles népi mederben haladnának előre, amelyben az 1860-as évek elején szemmel láthatóan elindultak. Csak aki fejét a sorsdöntő kérdések előtt a homokba dugja, az nem láthatja, hogy az erdélyi magyarság jövődjő sorsának alakulásában a Székelyföldnek és a magyar városoknak ma is döntő fontosságú hivatásuk van. Itt van az erdélyi magyarság tömegereje, ami öntudatos, kulturális, gazdasági és politikai megszervezés esetén egyedüli reális biztosító lehet a mai erőtlen erdélyi magyar társadalom újjászületésének és fennmaradásának. Éppen ideje, hogy belássuk: az erdélyi magyarságnak életküzdelmében öntudatos néptömegeket kell felsorakoztatnia.”¹⁾

Be kell tehát vinnünk népünk köztudatába, hogy az erdélyi, illetve romániai magyarság fennmaradásának nagy kérdései — eddigi törté-

¹⁾ Mester Miklós: Az erdélyi románok első törvényhatósági küzdelmei a magyarokkal és szászokkal. Magyarság tudomány, II. évf, 1. szám.

nelem szemléletünkkel ellentétben — nem politikai kérdés a szónak abban a köznapi értelmében, amint azt használni szokták. Nemzeti kulturális feladat ez a leginkább és a legelső helyen s aztán ezzel összefüggően — mert a nemzeti kultúra szabad és eredményes kiteljesítésének ez a legnagyobb előfeltétele — társadalmi átalakulásunk kérdése is. Belső ügyünk ez, kifejezetten belső „önkormányzati” feladatunk, amint az is volt, vagy inkább lett volna történelmünk minden időszakában. Belső nemzeti (etnikai) és belső kulturális (etikai) erőink kifejtésének a feladata előtt állunk s azt az áldozatot, amelyet eddig viszonylagos politikai függetlenségünk fenntartására kellett fordítanunk, most teljes egészében vihetjük át ennek a kétségkívül magasabb rendű szellemi harc vonalnak a biztosítására. Amíg ezek a belső erők élnek és hatnak, az ellenséges politikai erők visszaszoríthatnak az állami és politikai közélet minden teréről, a magyarság azonban mégsem vesz el. A nemzeti életnek nemcsak politikai megjelenési formája lehet, sőt nem is ez benne a legszebb és legértékesebb. Életünk talán nem lesz így kifelé annyira hangos és látszó, de megmarad, sőt mélyebbé válik s le nem becslhető feszítő erőként jelentkezik úgy az államban, mint Középeurópa életében. Ez a feszítő erő pedig, miután a szó legnemesebb értelmében csak erkölcsi parancsokat teljesít, természetesen kapcsolódik azokba a történelmi erőkbe, amelyek Középeurópa népeit a magasabb értelmű emberi igazságok és politikai egységek felé terelik.

Makkai Sándor dr. írja:¹⁾ Vége van annak a nemzetnek, amelyik lemondott saját nagyságának igényléséről. Csakhogy a nagyságnak nem csupán külső lehetőségei vannak, hanem belső is. Mikor egy nemzet politikailag és anyagilag sorsának mélypontjára érkezik, akkor nyílik meg előtte a nagyság másik utja. Nemzetünk elérkezett ebbe a mélységbe s jaj volna neki, ha öntudatosan nem látná, hogy mai helyzetében a nagyságnak belső és felfelé ivelő utja nyílik meg, mely számára az egyetlen: szellemiségének megtalálása és kifejtése a nemzeti műveltség értékeiben, melyek minden egyéb valóságnak megteremtői is lehetnek és lesznek számára.”

E belső nagyság kiteljesedésének az útjára lépett a „Vásárhelyi Találkozó”, amikor az annyit vitatott és óhajtott egység gondolatának külsőleg új formát, belsőleg új tartalmat adott. A külső formát a nemzeti demokrácia megvalósítása nyújtja majd. A nemzeti kultúra csak akkor lehet erős, ha egyetemes s ha a nemzetet alkotó nép minden rétegére támaszkodik. A kisebbségi magyarság közkinccsévé kell tenni a nemzeti kulturát, mert politikai vezetést még hordozhat időlegesen egy-egy társadalmi osztály, de a nemzeti kultúra feladatait csak maga az egész nemzet végezheti el. A nemzet fogalma nagy ártékelésen esett át történelmünk folyamán s ha valahol és valamikor idők parancsa az, hogy valóban a nép-nemzetet jelentse, úgy életparancs ez nálunk és most, kisebbségi sorsunkban. A „Vásárhelyi Találkozó” szellemi sikra helyezkedett s így találta meg — a nemzeti

¹⁾ Magyar nevelés, magyar műveltség.

kultura forró és általános vágyában — az utat a magyar munkások és földművestömegek felé. A nemzeti demokrácia érzelmileg és szűk körben a „Vásárhelyi Találkozó”-n létrejött, gyakorlatilag azonban még mindig csak követelésképpen jelentkezik. Pedig az tenné lehetővé majd, hogy a nemzeti kultura valóban népi kincsek s egyben népi-nemzeti feladat legyen. Természetesen mély szociális tartalom is van ebben a követelésben. Ez a szociális tartalom azonban nem szétválasztója a magyarság egyes rétegeinek, hanem inkább az összefűzője. A biztosítékot erre is csak a megvalósított nemzeti demokrácia nyújthatja.

Az egység belső szellemi tartalmát, amely az egységes nemzeti kultura művelésének elengedhetetlen föltétele, Albrecht Dezső határozta meg ugyancsak a „Vásárhelyi Találkozó”-n a „Magyar Szövetség” gondolatának ismételt föltevésével. Le kellett kaparni erről is a politikai mázt, hogy a maga erkölcsi valóságában jelentkezhessek. „A Magyar Szövetség gondolata bennünk, mint erkölcsi principium, mint magatartásbeli elv él”¹⁾ Ilyen megfogalmazásban, ha nem mint szervezet, hanem mint a létező szervezetek együttműködési technikája nyilvánul meg,²⁾ sem nem elképzelhetetlen, sem nem megvalósíthatatlan az egységnek olyan magatartásbeli megvalósítása, amely az összes létező magyar szervezeteket, — ugyanazokkal a magasabbrendű célkitűzésekkel — mindig egyirányban, a magyar nemzeti kultura minél hathatósabb szolgálatának az irányában foglalkoztatja. Lám, az önkormányzatnak lehetnek olyan formái is, amelyek nem függenek politikailag is megszabott keretektől. Tudat és felelősségérzet kell csak s egy nép szellemiségének a kialakítása arra, hogy önmaga kormányozza, irányítsa, okosan védje és áldozatosan fejlessze legnagyobb nemzeti kincsét, amelyen nemzeti élete és megmaradása mulik, a nemzeti-népi kulturát. Regi önkormányzatunknak és a fejedelmi kor „függetlenségének” itt kell most és ilyen formában feltámadnia. Nem mint sóvárgott emléknek, hanem mint beidegződött, szerencsésebb időkben mára elraktározott rátermettségnek, felkészültségnek.

IV.

Ebbe a gondolkörbe tartozik az a gyakorlati munka, amelyet Szász Pál dr. vezetésével az Erdélyi Gazdasági Egysület (E.G.E.) ujabban végez. A magyar kis- és középbirtokosok gazdasági kulturára való nevelése az erkölcsi, belső függetlenségre való törekvés első és legfontosabb lépése. Németh László nagyszerű meglátása, a minőség-magyarság megteremtésére való törekvés, az adott körülmények között lehetséges gazdasági megizmosodás megalapozásával indulhat el. Életünk összefüggő folyamat, amelynek nincs egyetlen, büntetés nélkül elhanyagolható része sem. A mezőgazdasági nevelés népünk legszélesebb rétegeit veszi gondjaiba s természetesen nem lehet szigorúan csak gazdasági. Ebben is, mint minden moz-

¹⁾ Hitel. 1937. 3. szám. 182. old.

²⁾ Ugyanott.

dulatunkban, a maga egészében van benne a nagy nemzeti feladat. A minőség-magyarság nemcsak a gazdasági szaktudásban jelent jobbat, hanem az általános műveltségben és magatartásban is. Az E.G.E. munkájában is az egyetemes nemzeti kultúra alakul, mert a szaknevelés szükségszerűen vonzza, követeli a nevelés összes többi feladatainak a megoldást is. Szász Pál dr. előszeretettel fogalmaz úgy, hogy azt a tudást és műveltséget, amelyet a régi magyar birtokos osztály előnyös helyzetében megszerezhetett, át kell adni most a kiscgazdák hatalmas rétegének. Ez a régi birtokos osztály és a történelmi arisztokrácia legnagyobb kötelessége. És ebben a munkában, a népnevelés intézményes megszervezésében, részt kell venniök az összes egyházaknak és az összes társadalmi és közművelődési egyesületeknek. Hatalmas feladat vár ezen a téren az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület-re (E.M.K.E), amely Sándor József szenátor buzgólkodása révén átvészelte a nehézségeket és alkalmasnak látszik arra, hogy a romániai magyarság belső közművelődési önkormányzatát még akkor is kialakíthassa, ha a székely iskolai és egyházi önkormányzatnak a békeszerződésben biztosított jogát csak későbbben és nagy harcok árán sikerül is értékesítenünk. A magasabbrendű képzés és tudományos munka az Erdélyi Múzeum Egyesület (E.M.E) kebelében sikeresebb is lehet, ha még több életet öntünk belé. A néprajzi értékek intézményes felkutatása, gyűjtése és ismertetése viszont az Erdélyi Kárpát Egyesület (E.K.E) feladata volna.

Szász Pál dr. gondolata az is, hogy szétszórt arisztokráciánk és nagybirtokos osztályunk, valamint egyre gyengülő középosztályunk helyébe az anyagilag legjobban megalapozott és tömegében is legerősebb, nemzeti öntudatában is legérintetlenebb kisbirtokos réteget kell társadalmi vezető osztályunkká kiképeznünk. Gazdasági és nevelésügyi kérdésünk így kapcsolódik társadalmi átalakulásunk nagy feladatához. S lám, újra a nemzeti demokrácia megteremtésének a szükségességénél vagyunk. A minél szélesebb, minél erősebb néprétegekre kell építenünk „Tömeggel szemben tömegben az erő” — írja Mester Miklós főntebb is említett tanulmányában. A tömegerő azonban csak a nemzeti demokráciában, a tömegeknek a nemzeti élet keretei közé való bevonásán keresztül nyilatkozhatik meg. A nemzeti demokrácia, mint belső önkormányzatunk külső formája, talán nem maga a cél, de a legfontosabb eszköze a célnak: a népi-nemzeti kultúra legeredményesebb biztosításának és fejlesztésének.

V.

Az eddig elmondottakban az a szándék nyilatkozott meg, hogy az eddigi kifejezetten politikai szemléletről a tartalmasabb és célravezetőbb belső önértékelés szemléletére térítsék a kisebbségi magyarság figyelmét. Ennek a kívánatos szemléletnek azonban nem szabad a politikailag is jelentkező feladatok lebecsülését, vagy mellőzését jelentenie. A politikailag elveszített „önkormányzatot” és „önállóságot” belső ön-

állósággal és önkormányzattal kell helyettesíteniünk és tudnunk kell, hogy az erkölcsi és nemzeti szempontból föltétlenül értékesebb és időtállóbb, mint ama másik volt. Az a másik is érték és hatalmas önvédelmi fegyver. Szárnyat arra, hogy igazságos követeléseink az európai kérdések színvonaláig s ezen keresztül a világ lelkiismeretéig emelkedjenek, a politika ad. Az az igazi nagypolitika, amely nem a pártok tülekedésében, az időleges értékű érdektengelyek tulbecsülésében, a világnézeti rokonszenv, vagy ellenszenv előtti naiv behódolásban jelentkezik, hanem az emberiség fejlődését szolgáló világtörténelmi erők helyes felismerésben. Egy kisebbségi nép számára erkölcsi lehetlenség is, hogy olyan önző világpolitikai célok szolgálatába szegődjék, amelyek az emberi és nemzeti jogok megsemmisítése árán csupán egyetlen nép, vagy szövetségi csoport ragadozó ösztönét szolgálják. Lehetnek az ilyen erők időnként nagyon erősek, nyugtalanítóan hevesek is, az örök fejlődés törvényét azonban meg nem bonthatják. A fejlődés törvényében pedig hinnünk kell. A hitbeli kérdések a vallásháborúk korában jelentették azt a tömeget és nyugtalanító világfezülséget, amely most nemzeti sikon dulja a nemzetek békéjét. A nagy és vad harcokból a vallásszabadság általános emberi törvényvé vált értéke szelidült elő. A nemzeti gondolatot a liberálizmus indította utnak, de a gyökere ott volt már a protestántizmus megszületésében. Most ez a gondolat vivja a maga nagy csatáit. Ezekből a nagy, véres és gonosz harcokból is elő kell szédülnie a nemzeti szabadság elvének, amelyet majd az egész emberiség törvényként fogad el és a vallásszabadság nagy vivmánya mellé soroz, mint a fejlődés törvényének másik nagy bizonyítékát. El kell következnie annak az időnek, amikor a nemzeti szabadság nem kötődik semmiféle vonatkozásban az önnálló állami életformához, amikor nem politikai vagyontételként jelentkezik, hanem olyan emberi jogként, amely eszmei és világnézeti értéke az egész emberiségnek, tehát büntetlenül el nem orozható.

A vallásszabadság gondolata Erdélyben virágzott ki először s itt is kapta kodifikálását. Meg van ennek a jól megérthető és megmagyarázható oka. A tordai országgyűlésre sokszor szoktunk büszkélkedve hivatkozni és méltán. Erdélynek a népek és vallások katlanának, különös helyzeténél és adottságainál fogva, valóban hamarabb kellett kristályosítania a kereszténység nagy tanításainak gyakorlati alkalmazását. A nemzetiségi kérdés ma nagyobb felületen izzik. A békeszerződések 40 millió kisebbséget „ajándékoztak” Európának s ennek a 40 milliós tömegnek a súlypontja Középeurópára esik. A középeurópai nemzetiségi kérdés a legjellemzőbb, ha nem is a legforróbb katlana megint csak Erdély a maga együttélő négyfajta nemzetiségével. A dunai államok közeledése Kossuth Lajos Duna-konfederációs álmának egyre szorgosabb idézgetése, nem humanista széplelkek jóhiszemű ábrándozása már, hanem egyre sodróbb erejű történelmi kényszer. Hangok vannak már, hogy nemzeti államnak a mai Középeurópában alig lehet létjogosultsága. Ami igazán hervadhatatlan és szent, az a nemzeti kultúra. A középeurópai politikai államoknak nemzetközieseknek kell lenniök,

hogy kebelükön minden kultúra megtalálja a maga szabad és korlátlan virágzását.¹⁾

Merész és a nemzeti totalitás hiveinek fülsértő igék ezek még, pedig igazán a kereszténység szelleme szülte őket. És az idők méhe ilyen igéktől terhes, amint az is igaz, hogy ezek azok a gondolatok, amelyek a kisebbségi kérdések megoldását az emberiség lelke mélyén munkálják s előbb, vagy utóbb odáig érnek, hogy a vallásszabadság után a nemzeti szabadság is megszülethessék, minden nép számára egyaránt. A gyakorlati politika, persze, sok akadályt fog még gördíteni a történelem haladásának az útjába. Az emberiség legérdekesebb vívmányai azonban mindig csak harcok árán, nehézségek leküzdése után, válhattak az eszmei elképzelésből valóságokká.

Ez a tudat és meggyőződés határozza meg egy kisebbségi nép „külpolitikájának” az irányvonalát. A gyakorlati politika húzásait úgy kell mindig ellensúlyoznia, hogy a világ emberségesebb részének, a haladás gondolatát vallóknak az oldalán maradjon. A humanizmus kiteljesítése örök vágya marad az emberiségnek, hiába támadják meg időnként olyan politikai irányzatok, amelyek a hatalom kiélését a hatalmaskodásig, az elnyomásig fokozzák. A kisebbségi népek helye mindig azon az oldalon volt és azon az oldalon lesz, ahol az emberségesség nagy törvényét a leginkább tiszteletben tartják és a leginkább tekintik politikai elvnek. Ez a demokrácia nemzetközi értékelése és megbecsülése. Hasznosítható példát erre a világháború előtti nemzetiségek nyújtanak s a legszebbet éppen az erdélyi románság, amelynek a legnagyobb alakjai mindig és következetesen a reakcióban látták népük boldogulásának legnagyobb és legveszedelmesebb akadályát.²⁾ Kisebbségi nép csak humanista politikát vallhat magáénak, vagyis olyan világszemléleti politikai irányzatot, amelyben a humanum elvei a leginkább érvényesülhetnek. Ezen a síkon találkozhatnak a világ legnagyobb szellemiségeivel s oldala mellett érezheti a haladást parancsoló történelmi erőket.

Ez is önállóságra kötelezi a romániai kisebbségi magyarságot. „A romániai magyar kisebbség helytállóbb része, különösen a fiatalsága — írja Bertalan István dr. a pécsi kisebbségi napon felolvasott tanulmányában — már nem aszerint cselekszik, hogy vajjon magatartásának és cselekedetének nálunk mi lesz a hatása, hanem aszerint, amint ottani helyzete, sorsa és jövője a számára parancsolóan előírja.”³⁾

A mindennapi életben azonban, természetesen, nem olyan tiszta a levegő, mint az elvi magaslatokon s a kisebbségi magyarság naponként adódó részletkérdései — amelyek azonban végzetesek is lehetnek jövője szempontjából — egyoldaluan nem emelhetők az elvi magaslatok tisztultabb atmoszférájába. A politikai kormányzatok általában óvakodnak a tiszta és éles levegőtől s előszeretettel fullasztják a kisebb-

¹⁾ Hatvany Bertalan: Szép szó. 1937. 16—17. szám.

²⁾ Barnutiú Simon, Baritiú György, Sulutiú Sándor, Saguna András, stb.

³⁾ Láthatár. 1937. szeptember—augusztusi szám. 327. old.

ségi kérdést a napi politikai élet zürzavaraiba. Az itt mutatkozó feladatok adják az erdélyi, illetve romániai magyarság „külpolitikájának” a második síkját: a gazda állammal való viszonyának alakítását mindig úgy, hogy az a legjobban biztosítsa anyagi színvonalának emelkedését, anyanyelvének és nemzeti műveltségének megőrzését, sőt fejlődését. Ez a tevékenység azonban már annyira a napi politika útjain mozog, annyira az állandóan változó és módosuló helyzeti adottságoktól függ, hogy nem tartozhatik e tanulmány keretébe. A legfőbb elvnek azonban mindig, még ezen a téren is érvényesülnie kell. Ez a munka kétségtelenül állandó védelmi harcot is jelent, de magában kell hordoznia mindig, állandóan és dokumentálisan, a gazda állammal való békés együttélés akaratát s annak a magasabb eszméi síkján az igénylését, amelyen a dunai népek valóban békés és minden nemzeti-népi kulturára egyaránt hasznos együttélése biztosítható. Így kapcsolhatjuk belső harcaink ügyét s jogos kisebbségi követeléseinket a világpolitikai erők nekünk kedvező irányvonalába.

Igy nem leszünk egyedül soha s így válhatik ügyünk az egész emberiség ügyévé is.